

сифікації професійної підготовки, ми дійшли висновку щодо необхідності навчання студентів вирішенню майбутніх виробничих проблем засобами педагогічного дискурсу. Для цього потрібне не тільки інформативне наповнення змісту навчання, а й формування професійних умінь.

Подальшими напрямками дослідження цієї проблеми вважаємо обґрунтування наступності в організації формування культури дискурсу в загальній підготовці майбутніх учителів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александрова О.В. Дискурс / Александрова О.В., Кубрякова Е.С. // Категоризация мира: время, пространство. – М., 1991. – С. 3–18.

2. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія [Підручник для студ., асп. та мол. викл. вузів / Міжнародний фонд «Відродження»] / А.М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 558 с.

3. Будаев З.В. Метафора в педагогическом дискурсе : современные зарубежные исследования / Будаев З.В., Чудинов А.П. // Политическая лингвистика. – Выпуск 1(21). – Екатеринбург, 2007. – С. 69–75.

4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. / Дичківська І.М. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.

5. Монахов В.М. Методы оптимизации / Монахов В.М., Беляева З.С., Краснер Н.Я. – М., 1978. – 176 с.

6. Немов Р.С. Психология. – Кн. 2. : Психология общения / Немов Р.С. – М. : Просвещение. – 1995. – 516 с.

7. Сластенин В.А. Общая педагогика / Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. – М. : Владос, 2003. – 576 с.

8. Фіцула М.М. Педагогіка : [посібник] / Фіцула М.М. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.

9. Шапран О.І. Технологізація інноваційних освітніх процесів у вищій школі / Шапран О.І., Сембрат А.Л. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : 36. наук. пр. – Київ – Вінниця, 2000. – С. 22–25.

УДК 378:371.32:811

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Кравець Р.А., к. пед. н.,
доцент кафедри української та іноземних мов
Вінницький національний аграрний університет

Висвітлено концептуальні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови. Досліджено базові показники, за якими судять про реалізацію полікультурної освіти. Детерміновано її мету і завдання. Особливу увагу приділено концептуальному наповненню полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі, а саме: концепції мовної полікультурної освіти, концепції взаємозв'язку мови і культури, концепції мультиперспективного навчання, концепції «культурних розбіжностей», концепції соціального навчання.

Ключові слова: полікультурна освіта, іноземна мова, концепція, толерантність, саморозвиток, ідентифікація, комунікація.

Отражены концептуальные основы поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли на занятиях иностранного языка. Исследованы базовые показатели, по которым судят о реализации поликультурного образования. Детерминированы ее цель и задания. Особое внимание уделено концептуальному наполнению поликультурного образования будущих специалистов аграрной отрасли, а именно: концепции языкового поликультурного образования, концепции взаимосвязи языка и культуры, концепции мультиперспективного обучения, концепции «культурных различий», концепции социального обучения.

Ключевые слова: поликультурное образование, иностранный язык, концепция, толерантность, саморазвитие, идентификация, коммуникация.

Kravets R.A. CONCEPTUAL BASES OF FUTURE AGRARIANS' MULTICULTURAL EDUCATION AT FOREIGN LANGUAGE CLASSES

The conceptual bases of multicultural education of future agrarians at foreign language classes have been reflected. The essential indexes, by which the realization of multicultural education is evaluated, have been investigated. Its purpose and tasks have been determined. The special attention has been paid to the conceptual content of future agrarians' multicultural education, namely: the conception of language multicultural education, the conception of language and culture relationship, the conception of multi-perspective teaching, the conception of "cultural divergences", the conception of social teaching.

Key words: multicultural education, foreign language, conception, tolerance, self-development, authentication, communication.

Постановка проблеми. Посилення взаємозв'язків та взаємозалежності між державами і націями є визначальною рисою сучасного світу. Глобалізація та євроінтеграція висувають нові запити до професійної підготовки компетентних фахівців аграрної галузі, здатних успішно функціонувати в умовах багатонаціонального, полікультурного середовища. Потенціал полікультурної освіти студентів аграрного університету розкривається в розвитку особистої національної культури, забезпеченні сприятливої психологічної атмосфери для сприйняття, розуміння, шанування ними своєрідності культур, виховання студентської молоді на засадах миру й поваги до етнофорів, викорінення існуючих деструктивних культурних стереотипів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над розробкою концептуальних засад полікультурної освіти працювали І. Алексашенкова, П. Борд'є, С. Гайтанідес, Г. Гепферт, П. Сисоєв, Б. Хакль, У. Шмідт. Становлення цінностей особистості та шляхи розвитку творчого потенціалу студентів в освітньому середовищі знайшли відбиття в роботах Ю. Асманової, М. Горячової, Л. Романюк, А. Хуторського. Механізми саморегуляції поліетнічного суспільства та роль полікультурної освіти в підготовці висококваліфікованих фахівців досліджують Й. Граф, Г. Дмитрієв, Г. Есінгер, Ф. Коен, М. Лосский, Т. Менська, О. Труш та інші. Однак, незважаючи на інтерес багатьох науковців до цієї теми, деякі питання полікультурної освіти залишаються не вивченими вичерпно. До них, зокрема, належать концептуальні засади формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови.

Постановка завдання. Недостатня розробленість питання формування полікультурної компетентності студентів аграрного ВНЗ зумовила завдання статті – розкрити концептуальні засади полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови

Виклад основного матеріалу дослідження. Полікультурна освіта на заняттях іноземної мови професійного спрямування покликана навчити майбутніх фахівців аграрної галузі запобігати культурним непорозумінням і будувати конструктивну міжкультурну комунікацію з етнофорами. Ефективність її реалізації на практичних заняттях іноземної мови оцінюємо за рівнем оволодіння іноземною мовою професійного спілкування, глибиною засвоєння полікультурних знань, умінь і навичок міжкультурного спілкування, сформованістю особистісних якостей, які характеризують

різні сторони розвитку інтелекту, духовності, творчих можливостей. Відповідно, оцінка постає як багатогранний процес, в якому найповніше враховуються особливості становлення полікультурної особистості студента-аграрника [9, с. 303–305]. Так, серед базових особистісних показників можна виокремити: *особистісні цінності*, *відповідальність*, *саморозвиток*, *толерантність*, *цілісність*. Особистісні цінності – смисли, стосовно яких особистість самовизначається як суб'єкт полікультурного соціуму; педагогічні технології мають сприяти розвитку всіх типів особистісних цінностей, що забезпечують максимальну самореалізацію особистості: діяльності, особистісних стосунків і пізнання. У площині емпіричних досліджень конструктивна роль особистісних цінностей найяскравіше виражена в інтерпретаціях моральних рішень і процесах особистісної регуляції прийняття рішень (інтелектуальних, поведінкових) [6, с. 143]. *Відповідальність* має зовнішнє вираження і свідчить про ступінь свободи й автономності людини. *Саморозвиток* постає як самовизначення, саморух у безперервному полікультурному просторі пізнання і розвитку, самоконтроль, прагнення до самореалізації, джерело збагачення культури та її продукт [2, с. 103]. Під *толерантністю* розуміють терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету (у поведінці, культурі, способі життя, характері, висловлюваннях тощо), доброзичливе ставлення, готовність до конструктивного діалогу культур, до міжкультурного порозуміння між етнофорами; впливає на комунікативні особливості [7, с. 123]. *Цілісність* являє собою внутрішню єдність емоційно-ціннісного та когнітивного компонентів особистості, які знаходяться в гармонії між собою і надають людині певну індивідуальність, унікальність, самодостатність [2, с. 103].

В основі полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови лежить концепція мовної полікультурної освіти П. Сисоєва, який з опорою на культурну варіативність і культурну рефлексію обґрунтував доцільність навчання культури через мову й навпаки. Згідно з нею, розробка проблемних культурознавчих завдань сприяє формуванню полікультурної компетентності та покликана забезпечити: визнання себе полікультурним суб'єктом у рідному середовищі; розуміння факту існування різних рівнозначних культур; виявлення студентами соціокультурних схожостей і розбіжностей між представниками різних культурних груп; усвідомлення студентом своїх місця, ролі та значимості в діалозі культур; ініціація та участь у діях,

направлених проти культурної агресії, культурної дискримінації, культурного вандалізму [8, с. 239].

Окрім концепції мовної полікультурної освіти, концептуальне наповнення полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі становлять концепція взаємозв'язку мови і культури, концепція мультиперспективного навчання, концепція «культурних розбіжностей», концепція соціального навчання, теорія самодетермінації, теорія розвивального навчання.

Згідно з концепцією взаємозв'язку мови і культури, мета полікультурної освіти полягає в залученні майбутніх фахівців аграрної галузі до різних культур, формуванні загальнопланетарної свідомості за допомогою мови міжнародного спілкування, що дає змогу тісно взаємодіяти з представниками різних країн і народів, інтегруватися у світовий і загальноєвропейський культурно-освітній простір. Іноземна мова слугує способом осягнення світу спеціальних знань, долучення до культури різних народів, діалогу різних культур, сприяє усвідомленню людьми приналежності не лише до своєї країни, конкретної цивілізації, але й до загальнопланетарного культурного співтовариства [1, с. 128].

Концепція мультиперспективного навчання переслідує за мету розвиток здатності до міжкультурної комунікації, формування уявлення про процеси різносторонніх культурних обмінів, які відбуваються у світі та багаторівневу структуру кожної культури. Вона сповідує ідею подолання монокультурної орієнтації та ідею переорієнтації процесу навчання від історії подій до соціальної історії.

Автори концепції мультиперспективного навчання Г. Гепферт [14] і У. Шмідт [16] закликають переглянути освітні програми шкіл і ВНЗ із метою подолання монокультурної орієнтації. Науковці зауважують, що про полікультурність освітньої програми не можна судити за ступенем відображення в ній чужих культур. Важливішим є те, як ці культури представлені студентами, а також наскільки інтенсивно в змісті університетської освіти реалізується ідея діалогу культур. Г. Гепферт формулює постулати, спираючись на які, розробляє освітні програми відповідно до концепції мультиперспективного навчання полікультурної освіти. Він констатує: «Інші народи і культури повинні розглядатися не як об'єкти, а як історичні суб'єкти. Необхідно показувати представників інших культур у їхній життєвій ситуації, разом із їхнім стилем життя, традиціями, особливостями й життєвими обставинами» [14, с. 43].

Аналогічної позиції дотримується У. Шмідт, розглядаючи полікультурну освіту в загальному контексті теорії освіти, додаючи до концепції мультиперспективного навчання культурно-політичний і соціальний аналіз ситуації. Результатом його досліджень стала освітня програма «Міжкультурне навчання» („Interkulturelles Lernen“), яка складається з трьох основних навчальних блоків: «Проблема етноцентризму», «Життя у навколишньому світі», «Криза індустріального суспільства». Як і Г. Гепферт, У. Шмідт намагається зробити процес навчання відкритим до різних перспектив. Він обґрунтовує це так: «Міжкультурна комунікація включає багатство та різноманіття мислення і сприяє загальному розвитку особистості завдяки елементам, присутнім у чужих культурах» [16, с. 117].

У. Шмідт закликає до «мультиперспективного аналізу системи світу». На його думку, розвинені суспільства мають усвідомити кризу своїх культур і по-новому визначити своє відношення до традиції та сучасності. Науковець вказує на необхідність відновлення миролюбного суспільства, що можливо лише на рівні особистих контактів з етнофорами, на рівні інтеграції та трансформації знань, отриманих з інших культур [16, с. 123–124].

У контексті концепції мультиперспективного навчання головним завданням полікультурної освіти є розвиток здатності до міжкультурної комунікації. Мету полікультурної освіти Г. Гепферт і У. Шмідт вбачають у формуванні в студентів уявлення про те, що відбувається у світі різноманітних культурних процесів обміну та багаторівневої структурі кожної культури. Вони цілеспрямовано відстоюють позицію, згідно з якою інші народи варто розглядати не як об'єкти, а як історичні суб'єкти [16, с. 137].

Таке розуміння полікультурної освіти охоплює основи загальної освіти, оскільки мова йде про зміну ставлення майбутніх фахівців аграрної галузі до світу і самих себе, про розширення поняття ідентичності в змістовному плані. Світова культура виступає синтезом кращих досягнень національних культур різних народів, які населяють нашу планету. Національна культура здобуває популярність по всьому світі тільки тоді, коли цінності, розвинені в ній, стають надбанням усього людства. Культура світу, культура міжнародного спілкування – результати багатовікового розвитку загальнолюдської історії [4, с. 19].

Концепція «культурних розбіжностей» націлена на виховання поваги до зарубіжних культур, іншого стилю мислення, розвиток здатності диференціації усередині

чужої культури, запроваджувати елементи інших культур у власну систему мислення. Їй властиві ідеї про відмінності в культурному образі людини і їхньому впливі на емоційну сферу особистості. Прибічники цієї концепції формулюють такі педагогічні цілі полікультурної освіти:

1) становлення терпимості щодо чужого способу життя і стилю поведінки, яка ґрунтується на розумінні відмінностей у культурному образі людини, що можуть призвести до конфліктів між представниками різних соціальних прошарків [10, с. 30].

2) усвідомлення того, що культурні відмінності та чужі культури загалом впливають на емоційну сферу особистості, виступаючи джерелами її переживань і потреб [13, с. 25].

3) розвиток здатності диференціації усередині чужої культури, уміння оцінювати системи цінностей і норм за мірою їхньої історично-конкретної вагомості для певних видів діяльності [15, с. 93].

4) формування здатності інтегрувати елементи інших культур у власну систему мислення і цінностей [13, с. 26].

У наведених вище формулюваннях цілей та завдань полікультурної освіти чітко простежується тенденція до їх ускладнення, підвищення вимог. Отже, звідси походять певні рівні полікультурної освіти: від знайомства з чужою культурою і виховання терпимості до аналізу власної системи цінностей та пошуку нових зразків поведінки.

Розв'язання завдань полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі вимагає посилення полікультурної складової частини у підготовці студентів-аграрників, зокрема на заняттях іноземної мови. У цьому ракурсі набуває значущості висунене Г. Дмитрієвим теоретичне положення про багатокультурність як важливу складову частину професіоналізму. Відштовхуючись від цього положення, майбутні фахівці «повинні вміти працювати з різними в культурному відношенні людьми, правильно розуміти людську відмінність, бути толерантними до них, уміти утверджувати своїми словами й особистими справами культурний плюралізм у суспільстві» [3, с. 116].

Згідно з позицією Т. Менської, полікультурна освіта майбутніх фахівців аграрної галузі охоплює такі сфери:

1. Культура і плюралізм: сутність культур; різноманітність та особливості культур; співвідношення культур; динаміка культури (культурні зміни, збіг культур).

2. Комунікація і культурні бар'єри: теорія комунікації; культура та різноманітність форм виховання; основна мова й невербальна комунікація; мови і різноманітність

способів мислення, пов'язаних із культурою.

3. Психосоціальна ідентифікація і міжнаціональні зв'язки: культурні відмінності та становлення психосоціальної ідентифікації: подолання розбіжностей (асиміляція), закріплення відмінностей (сегрегація); етноцентризм, расизм, дискримінація; стереотипи; взаєморозуміння культур, бюрократія і положення меншин, соціополітичні аспекти [5, с. 29–30].

Цілоком слухним у ракурсі концепції «культурних розбіжностей» виступає зауваження Ф. Коена, що метою полікультурної освіти є розвиток здатності критично сприймати кліше, стереотипи, односторонні образи, які стосуються соціального життя людей інших національностей та їхніх культур у процесі формування в студентів толерантного ставлення до них [11, с. 97].

Досить чітко особливості соціально-психологічного підходу розкриті в концепції соціального навчання. В її основі лежить розвиток емпатії, солідарності, здатності вирішувати конфлікти, знаходять своє віддзеркалення психологічні передумови полікультурного навчання та теорія соціального виховання. Г. Есінгер та Й. Граф зауважують: «Емпатія переслідує за мету розуміння іншої людини, здатність поставити себе на її місце, побачити її проблеми її ж очима й відчувати водночас до неї симпатію. Виховання емпатії вимагає, в першу чергу, стимулювання відкритості індивідуумів, їхньої готовності займатися іншими людьми, їхніми проблемами та визнавати їхню інакшість» [12, с. 26].

Ретельне дослідження полікультурної освіти як соціального виховання і навчання провів Р. Шмітт. Він розробив освітню програму під девізом «Терпимість, взаємодія, солідарність» [17, с. 173], яка ґрунтується на результатах психологічного дослідження процесів зміни світогляду і ставлення до світу. Розглянувши психологічні передумови полікультурної освіти, науковець доходить висновку, що у проблемній рольовій грі, як методі полікультурного навчання, проявляється невідповідність між усвідомленими й прийнятими на когнітивному рівні знаннями і спонтанними емоційними реакціями. У ході проведених досліджень науковець формулює два основоположних принципи концепції соціального виховання, які водночас стосуються полікультурної освіти в рамках соціального навчання: принцип уникнення нормативних відмінностей (необхідно дуже обережно обходитися з «інакшістю» і чужістю іншої культури та її представниками) і принцип «соціальної близькості» (доцільно включати в обговорення актуальні, реальні

проблеми та ситуації, щоб їх легше було співвіднести з власним досвідом).

На наш погляд, Р. Шмітт має рацію, заважаючи, що соціальні компетенції є необхідною базою для полікультурної освіти, оскільки соціальний клімат університету детермінує міру реалізації полікультурної освіти. Якщо соціальний клімат буде недостатньо сприятливим, то й малоімовірно будуть шанси полікультурної освіти. Проблема криється у тому, чи можна повною мірою реалізувати полікультурну освіту майбутніх фахівців аграрної галузі лише в рамках соціального навчання на заняттях іноземної мови.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу зробити висновок, що формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі – це проектування навчально-виховного процесу, яке передбачає створення сприятливих умов для становлення у студентів світоглядної установки на конструктивну взаємодію з представниками різних культур, сприяє діалогу культур, збереженню власної соціально-культурної ідентичності, розвитку полікультурної обізнаності, розумінню інших культур, успішному функціонуванню в сучасному полікультурному світі. Метою полікультурної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців, готових до активної творчої діяльності в професійній та суспільній сферах діяльності, зберігаючи свою національну ідентичність й демонструючи прагнення жити в мирі та злагоді із представниками різних національностей, рас, вірувань у сучасному полікультурному середовищі. На основі проведених емпіричних досліджень нам вдалося з'ясувати, що концептуальними засадами полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови виступають концепція мовної полікультурної освіти, концепція взаємозв'язку мови і культури, концепція мультиперспективного навчання, концепція «культурних розбіжностей» та концепція соціального навчання. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці спецкурсу з формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі на заняттях іноземної мови у межах вище згаданої педагогічної технології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексашенкова И. Поликультурное образование: диалог культур и билингвальное обучение / И. Алексашенкова // Педагогика открытости и диалога культур. – 2000. – № 1. – С. 102–147.
2. Асманова Ю. Личностно ориентированный подход как основа педагогических технологий / Ю. Асманова, М. Горячова // Интеграция образования. – 2009. – № 2. – С. 99–104.
3. Дмитриев Г. Многокультурное образование / Г. Дмитриев. – М.: Народное образование, 1999. – 208 с.
4. Лосский Н. История русской философии / Н. Лосский. – М.: Советский писатель, 1991. – 482 с.
5. Менская Т. Поликультурное образование: программы и методы / Т. Менская. – М.: Дрофа, 1993. – 201 с.
6. Романюк Л. Становлення цінностей особистості: концептуальна модель та її методологічний потенціал / Л. Романюк // Психологія особистості. – 2013. – № 4. – С. 138–148.
7. Труш О. Толерантність як механізм саморегуляції полі етнічного суспільства / О. Труш, А. Червеняк // Держава і суспільство. – 2011. – № 4. – С. 122–126.
8. Сысоев П. Концепция языкового поликультурного образования (на примере культурологии США) : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.02 «Теория та методика навчання» / П. Сысоев. – М., 2004. – 546 с.
9. Хуторской А. Современная дидактика / А. Хуторской. – СПб: Питер, 2001. – 544 с.
10. Bourdieu P. Die feinen Unterschiede. Kritik der gesellschaftlichen Urteilskraft / P. Bourdieu. – Frankfurt/Main: Suhrkamp Verlag, 2013. – 288 s.
11. Cohen Ph. The Perversions of Inheritance: Studies in the Making of Multi-Racist Britain / Ph. Cohen. – London: MacMillan Education, 1988. – 342 p.
12. Essinger H. Interkulturelle Erziehung als Friedenserziehung / H. Essinger, J. Graf // Erziehung in der multikulturellen Gesellschaft. – Baltmannsweiler, 1984. – S. 15–35.
13. Gaitanides S. Interkulturelles Lernen in einer multikulturellen Gesellschaft / S. Gaitanides // Informationsdienst z. Ausländerarbeit. – 1994. – № 2. – S. 24–35.
14. Göpfert H. Ausländerfeindlichkeit durch Unterricht. Konzeptionen und Alternativen für Geschichte, Sozialkunde und Religion / H. Göpfert. – Düsseldorf: Schwann-Bagel, 1985. – 254 s.
15. Hackl B. Miteinander lernen: Interkulturelle Unterrichtsprojekte in der Schulpraxis / B. Hackl. – Innsbruck: Österr. Studienverlag, 1993. – 228 s.
16. Schmidt U. Interkulturelle Kommunikation und interkulturelles Lernen / U. Schmidt. – Frankfurt / Main: Kulturelle Identität und Universalität, 1987. – 296 s.
17. Schmitt R. Kinder und Ausländer. Einstellungsänderung durch Rollenspiel. Eine empirische Untersuchung / Schmitt R. – Braunschweig: Westermann, 1979. – 304 s.